

Nr 84.

Ankom till riksdagens kansli den 5 december 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Genom en den 19 oktober 1945 dagtecknad proposition, nr 356, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Härigenom förordnas, att 87 och 88 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation skola jämte rubrik erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

5. Särskilda bestämmelser om expropriation för farleder och anläggningar för luftfart.

87 §.

Skall expropriation äga rum för inrättande eller förändring av farled eller av anläggning för luftfart, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

Prövas anledning — — — må ske.

88 §.

Vad i 79 § samt 82—85 §§ är stadgat skall tillämpas beträffande expropriation för farleder och anläggningar för luftfart.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för lagförslaget får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, har i propositionen anført:

»Enligt expropriationslagen gäller som huvudregel, att den egendom som är föremål för expropriation må tagas i besittning av den exproprierande först

sedan rättens utslag i expropriationsmålet vunnit laga kraft och expropriationsersättningen nedsatts hos länsstyrelsen. Denna regel, att den slutgiltigt bestämda ersättningen skall vara betald innan tillträde får ske, har själfvallet tillkommit i markägarens intresse. Emellertid ha vissa undantag från nämnda regel medgivits. Sålunda äger den exproprierande redan efter det rätten meddelat utslag i målet men innan detta vunnit laga kraft erhålla tillträde till fastigheten mot nedsättande av den i utslaget bestämda ersättningen samt ställande av pant eller borgen för den ytterligare ersättning han på grund av ändring i utslaget kan bliva skyldig att gälda. Denna möjlighet till tidigare tillträde torde emellertid sakna större praktisk betydelse. Av större vikt i detta sammanhang är däremot den vid expropriation för rikets försvar samt för vissa kommunikationsanläggningar medgivna rätten för den exproprierande att under vissa förutsättningar taga marken i besittning redan så snart stämning i expropriationsmålet utfärdats. Dessa undantagsbestämmelser om tidigare tillträde vid expropriation för vissa företag äro föranledda av dessa företags ofta brådskande natur. Till skydd för markägaren äro emellertid såsom framgår av den föregående redogörelsen åtskilliga föreskrifter givna.

Jämlikt 1 § 2 expropriationslagen må fastighet tagas i anspråk genom expropriation, förutom för allmän väg, järnväg, kanal eller annan farled med flera särskilt angivna ändamål, även för annan anläggning för den allmänna samfärdselns främjande. Expropriation kan alltså medgivas för flygfält eller annan anläggning för luftfart som främjar den allmänna samfärdseln. De särskilda bestämmelserna om tidigare tillträde av exproprierad egendom avse däremot icke alla kommunikationsanläggningar utan endast vissa särskilt angivna, till vilka anläggning för luftfart enligt ordalagen knappast torde kunna hänföras.

Den civila luftfarten är numera av största betydelse och torde gå en fortsatt snabb utveckling till mötes. Med hänsyn härtill framstår det som uppenbart, att skyndsamhet ofta är påkallad vid utförandet av anläggningar av betydelse för luftfarten. Då förberedelserna för inrättande av en flygplats eller annan anläggning för luftfart fortskridit så långt att expropriationstillstånd erhållits, kan i många fall även ett kortare uppskov med anläggningens utförande vålla avsevärt avbräck, ej minst med avseende å de internationella flygförbindelserna. Såsom förut framhållits kan emellertid mark som exproprieras för luftfartsändamål icke tagas i besittning förrän utslag meddelats i expropriationsmålet, såvida icke frivillig överenskommelse träffas med markägaren. Olägenheterna av denna ordning äro påtagliga med hänsyn till att avsevärd tid ofta måste förflyta innan expropriationsnämnden uppskattat ersättningen och rätten meddelat utslag i målet. Luftfartsstyrelsen har i detta sammanhang särskilt nämnt de svårigheter, som mött och möta vid nu pågående brådskande utbyggnad av Norrköpings flygplats, där kostsamma överenskommelser med vissa markägare blivit nödvändiga för att man i tid skulle komma i besittning av erforderlig mark. Enligt vad jag inhämtat ha även i andra fall svårigheter uppstått till följd av gällande bestämmelser om tid-

punkten för tillträde av exproprierad egendom. Med hänsyn härtill synes det angeläget att en lagändring snarast möjligt kommer till stånd som vid expropriation för luftfartsändamål öppnar möjlighet för den exproprierande att under ett tidigare skede av expropriationsförfarandet erhålla tillträde till marken.

Vid expropriation för främjande av luftfart kan expropriationen, när fråga är om anläggning av flygplats, avse jämförelsevis betydande markområden, vilkas avstående utan omedelbar betalning kan medföra viss olägenhet för ägarna. På grund härav synes det mindre lämpligt att, på sätt stadgas med avseende å expropriation för allmänna vägar, medgiva den exproprierande rätt att under alla förhållanden mot ställande av säkerhet för expropriationsersättningen taga marken i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats. Bestämmelserna om rätt till tidigare tillträde vid expropriation för luftfart synas i stället böra utformas i överensstämmelse med motsvarande stadganden i fråga om järnvägar och farleder, enligt vilka stadganden såsom ytterligare förutsättning för tillträdesrätt i de fall, då ägaren finnes ha giltigt skäl för vägran att låta marken tagas i besittning utan att ersättning samtidigt gäldas, uppställas, att sökanden hos länsstyrelsen nedsatt tre fjärdedelar av ett genom sakkunnig uppskattning bestämt ersättningsbelopp. Nämn- da del av ersättningsbeloppet får lyftas av sakägarna utan avvaktan på utslaget i målet.

Medan vid expropriation i allmänhet expropriationsområdet skall av Kungl. Maj:t på förhand exakt bestämmas, äger vid expropriation för vissa kommunikationsanläggningar, däribland farleder, Kungl. Maj:t befogenhet att, jämte det ett särskilt angivet område fastställs, lämna möjlighet till viss utvidgning av expropriationsområdet. Enligt 87 § expropriationslagen gäller sålunda vid expropriation för farleder, att därest anledning prövas förefinnas att på grund av förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området, Kungl. Maj:t må bestämma, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må ske. Även vid expropriation för luftfartsändamål torde i vissa fall svårigheter föreligga att på förhand exakt bestämma expropriationsområdets omfattning. Sålunda kan det t. ex., sedan anläggandet av en flygplats påbörjats, av flygtekniska skäl, som icke kunnat förutses, under arbetets gång visa sig nödvändigt att utan dröjsmål kunna taga ytterligare mindre markområden i anspråk. Men hänsyn härtill torde ifrågavarande bestämmelse böra äga giltighet även vid expropriation för anläggning för luftfart. Då det torde kunna förutsättas att en sådan möjlighet till utvidgning av expropriationen kommer att medgivas endast i undantagsfall och under iakttagande av markägarnas behöriga intressen, synes någon befogad invändning från rättssäkerhetssynpunkt icke kunna riktas mot en sådan utsträckning av stadgandets tillämpningsområde. Även i övrigt torde de för farleder meddelade särskilda bestämmelserna böra erhålla tillämpning vid expropriation för luftfartsändamål.

De föreslagna nya bestämmelserna böra träda i kraft snarast möjligt.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet.

Av 1 § 2 expropriationslagen följer, att fastighet genom expropriation må tagas i anspråk för flygfält eller annan anläggning för luftfart som främjar den allmänna samfärdseln.

Mark som genom expropriation tages i anspråk för dylikt ändamål får — enligt den i expropriationslagen angivna huvudregeln rörande tiden för tillträde av exproprierad mark — tagas i besittning av den exproprierande, när rättens utslag i expropriationsmålet vunnit laga kraft och expropriationsersättningen nedsatts, eller under viss förutsättning redan efter det utslaget meddelats. Den i lagen stadgade möjligheten att vid expropriation för vissa särskilt angivna ändamål taga marken i anspråk redan så snart stämning i expropriationsmålet utfärdats förefinnes däremot icke vid expropriation för anläggningar för luftfart. Berörda förhållande har medfört olägenheter, enär skyndsamhet ofta är påkallad vid utförande av sådana anläggningar.

I propositionen föreslås därför, att möjlighet beredes för expropriationssökanden att i nu ifrågavarande fall mot ställande av säkerhet för expropriationsersättningen jämte ränta taga marken i besittning, så snart stämning i målet utfärdats. Om ägaren vägrar att låta sökanden tillträda egendomen och finnes ha giltigt skäl för sin vägran, skall enligt förslaget sökanden hos länsstyrelsen nedsätta tre fjärdedelar av ett genom sakkunnig uppskattning bestämt ersättningsbelopp. Nämnda del av ersättningen får av sakägarna lyftas utan avvaktan på utslaget i målet. De sålunda föreslagna reglerna överensstämmer med dem som nu gälla vid expropriation för farled eller järnväg.

Vid expropriation för något av sistnämnda ändamål torde mestadels endast en mindre del av en och samma fastighet tagas i anspråk. Då fråga är om expropriation för flygfält eller andra anläggningar för luftfart, läser emellertid expropriationen kunna komma att avse betydande områden. En lantbrukare kan exempelvis kanske i dylika fall nödgas avstå hela sin fastighet. Bestämmelsen, att sökanden mot nedsättande av endast tre fjärdedelar av fastighetens uppskattade värde i regel har rätt att taga fastigheten i besittning innan expropriationsmålet avgjorts, kan då uppenbarligen föranleda olägenheter för fastighetsägaren, särskilt som beloppet i första hand skall användas till täckning av eventuella inteckningshavares fordringar. Tydligen är det icke lämpligt att införa ett stadgande, att nedsättning skall ske av hela det belopp, vartill det med expropriationen avsedda området värderats vid förenämnda preliminära uppskattning. Expropriationsnämnden skulle ju sedermera kunna finna, att området hade ett lägre värde, varigenom ägaren komme att göra en obehörig vinst. Emellertid skulle det kunna övervägas, huruvida icke den del av fastighetens uppskattade värde som skall nedsättas vid expropriation för nu angivna ändamål skall utgöra ett högre belopp än tre fjärdedelar. Utskottet anser dock, att erfarenheterna rörande tillämpningen av det föreslagna stadgandet böra avvaktas, innan ställning tages till frågan, huruvida en annan regel i berörda hänseende bör

gälla vid expropriation för anläggningar för luftfart än vid expropriation för farleder och järnvägar. Därvid förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t i fortsättningen ägnar uppmärksamhet åt förevarande spörsmål och härutinnan vidtager de åtgärder, vartill omständigheterna kunna föranleda.

Vid expropriation för anläggningar för luftfart gäller för närvarande liksom vid expropriation i allmänhet, att Kungl. Maj:t på förhand skall exakt bestämma området för expropriationen. Det föreslås nu i propositionen, att om anledning prövas förefinnas att på grund av förhållanden som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området, Kungl. Maj:t må bestämma, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må ske. Vad sålunda föreslagits gäller redan nu vid expropriation för vissa kommunikationsanläggningar. Utskottet har intet att erinra mot förslaget i denna del men vill understryka, att en sådan möjlighet till utvidgning av expropriationen bör medgivas endast i undantagsfall och under iakttagande av markägarnas behöriga intressen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 4 december 1945.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Holmbäck, Forslund, Hage, Sten, Carl Eric Ericsson, Hallagård* och *Nils Elowsson*;

från andra kammaren: herr *Olovson* i Västerås, fröken *Andersson*, herrar *Ryberg, Hermansson, Holm, Larsson* i Östersund, *Johnsson* i Stockholm och *Andersson* i Alfredshem.